

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ
ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД "ХАРКІВСЬКИЙ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ"**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали III Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(26 лютого 2020 р., м. Харків)**

**Харків
2020**

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
Кафедра географії і методики викладання географії
Обласний комунальний заклад "Харківський організаційно-методичний
центр туризму"

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

Матеріали III Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(26 лютого 2020 р., м. Харків)

Харків
2020

УДК: 338.48:911: 37:502:551:63

Редакційна колегія:

О.Г. Стадник – к. пед..н., професор кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

А.В. Губа – д.пед.н, професор кафедри суспільно-правових дисциплін і менеджменту освіти Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

В.В. Піткевич – к.і.н, доцент, завідувач кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

Ю.І. Муромцева – к.е.н., доцент кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди.

С.В. Некос – к.г.н, доцент кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

В.Д. Холодок – к.наук з держ управління, директор обласного комунального закладу "Харківський організаційно-методичний Центр Туризму".

До друку та в світ
дозволю

Директор інституту інформатизації освіти
проф. А.І. Прокопенко

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
протокол № від . .2020*

Географія та туризм: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (26 лютого 2020 р., м. Харків) / за заг. ред. Муромцевої Ю.І.- Харків:ХНПУ ім.Г.С.Сковороди, 2020. – 295 с.

У збірнику представлено матеріали, присвячені актуальним питанням сучасної географічної науки та туризмознавства.

Розглянуто освітні тенденції у галузях географії, краєзнавства та туризму, проблеми природокористування, фізичної та економічної географії, висвітлено питання про стан і розвиток туризму в світі та Україні, туристичних ресурсів, природної та культурно-історичної спадщини України.

Для викладачів, аспірантів, магістрів, студентів вищих навчальних закладів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, галузевої термінології, наявність плагіату, імен власних та інших відомостей.

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди, 2020

ЗМІСТ

Розділ 1. Тенденції сучасної освіти у галузі географії, краєзнавства та туризму

Г.П. Шука

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ДО РОБОТИ
В УМОВАХ КЛІЄНТООРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМСТВА 7

О.Г. Стадник, В. В. Піткевич

ФОРМУВАННЯ БАЗОВОГО ОБРАЗУ КРАЇНИ В ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЧНОГО КРАЇНОЗНАВСТВА
(НА ПРИКЛАДІ НІДЕРЛАНДІВ) 12

L. M. Donchenko, T. V. Zavyalova

MODEL OF THE MODERN GEOGRAPHY TEACHER AS A COMPETITIVE
SPECIALIST 19

L. Prokhorova

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS
OF FORMATION OF GEOGRAPHICAL CONCEPTS OF PUPILS OF
SECONDARY SCHOOLS 24

Є.С. Ємельянова

ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК КОМПОНЕНТА МОВИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ 29

О. В. Непша

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ПІД ЧАС
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ 32

В. А. Антоненко, Л. А. Василюк, Г. І. Дорожко

НАВЧАЛЬНІ ЕКСКУРСІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ
ЗНАНЬ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ 37

С.В. Гришко, Я.Ю. Непша

ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ У
РОЗВИТКУ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ 41

Розділ 2. Сталий розвиток та ефективне природокористування

І.О. Губарева, М.А. Краєвський

РОЗВИТОК БІОЕНЕРГЕТИКИ ЯК ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ 46

М. Л. Сажнев, А. Л. Стецько

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАПАСІВ ТА ВИДОБУТКУ ТОРФОВОЇ СИРОВИНИ В
УКРАЇНІ 49

І.О. Скупий, О.П.Федосєєв О. М. Левада НАДРОКОРИСТУВАННЯ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ВАСИНІВСЬКОГО РОДОВИЩА ЗАЛІЗНИХ РУД)	55
М. Л. Сажнев, Р. В. Фісанов АГРОКЛІМАТИЧНА ОЦІНКА ТА ПРИРОДНО- СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ РАЙОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	59
А.М. Слюта ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ БІОКЛІМАТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ НА ЕКОСИСТЕМИ ЗОНИ ПОЛІССЯ	66
М. А. Шавлак, ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ	73
А. А. Ніколов, О. М. Левада ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕЛІОРАТИВНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ВЕСЕЛІВСЬКОМУ РАЙОНІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ	77
М. С. Овчинникова, О. В. Непша ПРИРОДНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ МЕРЕЖІ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАХІДНОГО ВОЛИНО-ПОДІЛЛЯ	84
Є. Ю. Варфоломєєва, Х. І. Стегареску, О. В. Непша ДЕГРАДАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ В РЕЗУЛЬТАТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	90
Р. Ю. Лемішко, О. В. Непша СУЧАСНИЙ ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПОВЕРХНЕВИХ ВОД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	93
Г. В. Тамбовцев, Н. В. Балабатько ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ	99
М. Резенькова РІВЕНЬ ЗАБРУДНЕННЯ РІЧКИ ГАНГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЛЮДЕЙ	102
Д. В. Вінніченко, О. В. Непша ПРОБЛЕМА ЗАБРУДНЕННЯ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ	106
Г. В. Тамбовцев, М. О. Кірічок НАПРЯМИ БОРОТЬБИ ІЗ ЗАБРУДНЕННЯМ ВАЖКИМИ МЕТАЛАМИ ҐРУНТІВ М. МАРІУПОЛЬ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ	109
Г. В. Тамбовцев, І. А. Макєєва ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ АБРАЗІЇ БЕРЕГІВ АЗОВСЬКОГО ТА ЧОРНОГО МОРІВ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	114

Геннадій Вілійович Тамбовцев
к.геогр.н., доцент, доцент кафедри фізичної географії і геології,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь

Ірина Анатоліївна Макєєва
студентка I курсу магістратури
природничо-географічного факультету
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ АБРАЗІЇ БЕРЕГІВ АЗОВСЬКОГО ТА ЧОРНОГО МОРІВ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Розвиток господарського комплексу України відбувається в умовах нарощування техногенної дестабілізації довкілля, наслідком якої є подальше збільшення кількості кризових явищ в екологічних системах, активізація екзогенних геологічних процесів. Зважаючи на обмеженість неосвоєних територій в балансі під житлове та промислове будівництво зростає роль непридатних, порушених земель, ділянок з розвитком небезпечних екзогенних геологічних процесів. Мінливість інженерно-геологічних умов у межах усіх адміністративних областей пов'язана з особливостями структурно-геологічної будови, зонально-кліматичними, геоморфологічними, гідрогеологічними та сейсмічними умовами. Разом з техногенними чинниками, це визначає площі розповсюдження екзогенних геологічних процесів і явищ, а також пов'язаних з ними змін довкілля.

Абразія берегів це процес механічного руйнування гірських порід хвилями і течіями. Морське узбережжя зазнає природного переформування берегу у вигляді руйнування та переносу матеріалу, який обрушився. Основні чинники, які обумовлюють переформування берегу – геологогеоморфологічні, гідрометеорологічні (хвильовий, вітровий та рівневий режим моря) та техногенний вплив господарської діяльності.

Інтенсивність абразії, перш за все, обумовлена середньо- та багаторічною мінливістю штормів та рівня моря, властивостями порід, що складають берегову смугу, а також техногенною дестабілізацією схилів (нераціональне освоєння пляжної смуги, надмірне видобування піску з прибережних територій, порушення природного режиму міграції наносів) [1,с.81; 3].

Довжина берегової лінії з розвитком абразії у межах АР Крим складає 822 км (Чорне та Азовське моря), Миколаївської – 17,8 км, Одеської – 86,0 км та Херсонської – 128,0 км областей (Чорне море) та близько 340 км на Азовському морі – Донецька (69,7 км) та Запорізька області (270,0 км разом з лиманами) [2] (рис. 1).

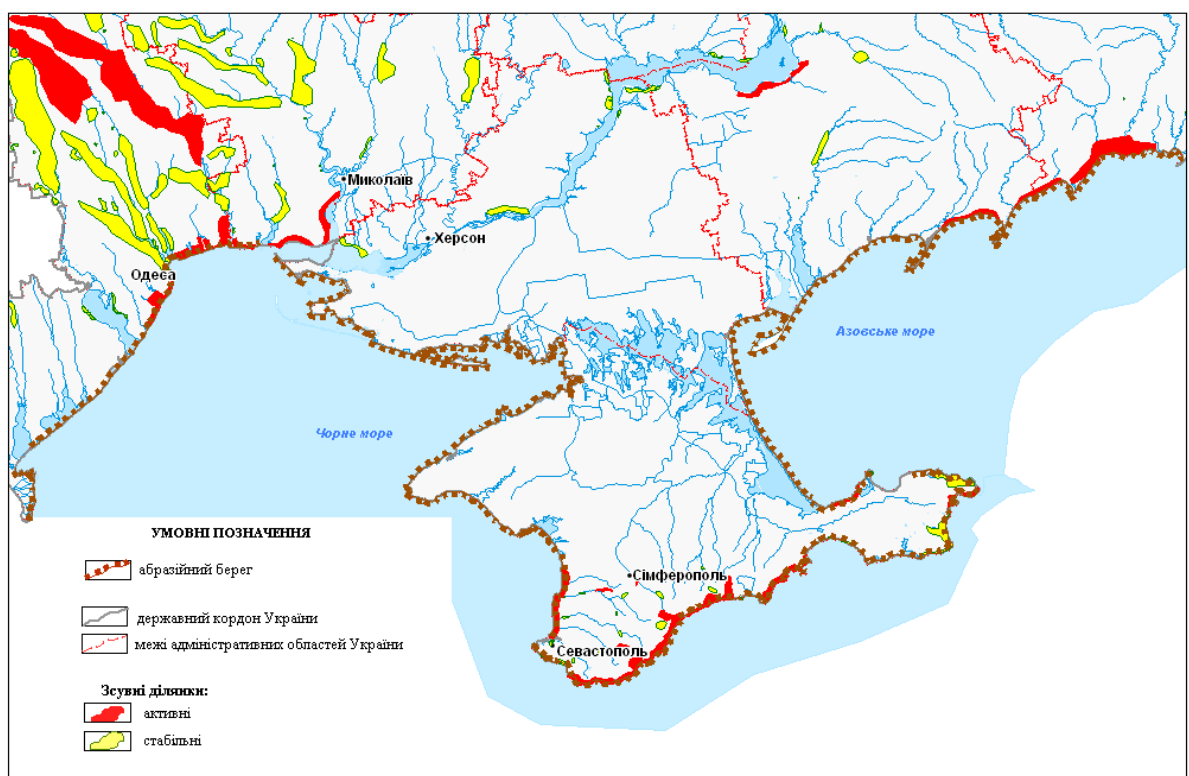

Рис. 1. Карта абразійних берегів в межах України [5]

Інженерними спорудами захищені 611,0 км берегу. Спостереження за процесом руйнування узбережжя морів, лиманів та водосховищ у 2018 р. частково проводилось у Донецькій, Одеській, Миколаївській, Херсонській та Запорізькій областях. У Донецькій області абразія розвивається на узбережжі Азовського моря в межах Мангушського, Новоазовського районів та на західній околиці м. Маріуполь [2; 8,с.390]. Активна абразія спостерігалася в

кліфі напроти с. Бабах-Тарама, а також у східній частині ділянки II категорії «Білосарайська», подекуди пляж практично був відсутній і кліф зазнає відмиву.

Таблиця 1

Загальна характеристика абразії в межах адміністративних областей України [4]

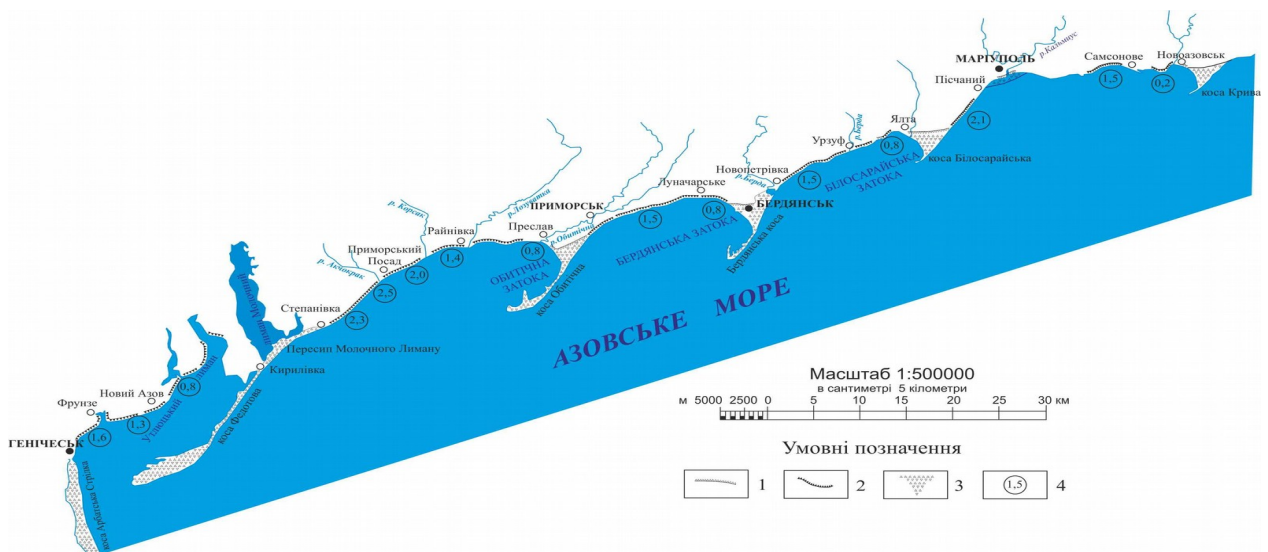
Адміністративна область	загальна довжина берегу з розвитком абразії, км	Довжина активної частини берегу, км	багаторічна швидкість абразії, м/рік (від-до/середня)	Величина відступання берегу від-до, м	загальна довжина берегу на забудованій території, км	загальна довжина абразійного берегу, ускладненого зсувами, км	Кількість господарських об'єктів у зоні розвитку абразії, шт
Одеська	86,0	37,0	0,1-3,9/ 0,42	0,1-18,0	46,7	58	91
Миколаївська	17,8	9,8	0,1-5,0/0,3	0,6-3,3	8	13,5	10
Херсонська	128,0 (Чорне море) 21,0 (Азовське море)		0,3-20,0/ 1,0		43	5,6	10
Донецька	69,7	32,7	0-20,0/ 1,0	0 - 19,0	56,0	21,6	16 сіл, 2 селища м. Маріуполя, 70 ДОЦ і баз відпочинку
Запорізька	270,0	43	0,0-2,0/ 0,6	1,0-21,0/ 7,9	42	21,5	7

Довжина берегової лінії з розвитком абразії становить 69,7 км, активної частини берегу – 32,7 км. У 2018 р. відступ берега на різних ділянках склав

від 0,05 до 7,8 м, а об'єм відмитого матеріалу – від 0,52 до 19,5 м³ на 1 пог. м. кліфу. У зоні розвитку абразії знаходяться території 16 сіл, 2-х селищ Маріупольської міськради, близько 70-ти дитячих оздоровчих центрів та баз відпочинку. В Одеській області довжина абразійно-активної частини узбережжя становила 37,3 км. Розвиток абразії спостерігався на правому схилі оз. Бурнас, на узбережжі Чорного моря від с. Лебедівка до Будацького лиману, від р. Барабой до Тілігульського лиману. На узбережжі Чорного моря (с. Лебедівка – с. Сичавка) абразія є головним чинником розвитку зсувного процесу. Швидкість абразії у 2015-2018 рр. була 0,1-0,9 м, середня – 0,68 м. У м. Одеса в Київському районі активна абразія та розмив пляжу «Люстдорф» привело до руйнування бетонних блоків та протиабразійних споруд на набережній по пров. Ушакова та Прибережному, захоплення причалу № 129, 5 житлових будинків, 10 причальних будов. У районі Чорноморки в результаті активної абразії активізувались зсувні деформації, що привело до руйнування будівель, садиб, ЛЕП. В Овідіопольському районі (с. Санжійка) в гирловій частині Санжійської балки в результаті активної абразії руйнуються 6 житлових будинків та 5 присадибних ділянок. У Білгород-Дністровському районі на б/в «Волна» (с. Курортне) активна абразія, та як наслідок зсуви, загрожують руйнуванням ділянки верхньої частини схилу та огорожі бази відпочинку. На захід від с. Курортне абразійні процеси привели до руйнування схилу в 18,4 м від маяка «Будаки». У Миколаївській області у звітному році обстежувались ділянки узбережжя Чорного моря від м. Очаків до с. Морське, швидкість абразійних процесів була в межах середньої багаторічної. На Лагерній косі швидкість абразії становила 0,22 м. Абразія є основним природним чинником розвитку зсувних процесів на узбережжі. У Вітовському районі, на лівому схилі Бузького лиману, в 2,0 км на південь від с. Лупареве, відбувається активна абразія з обвалом ділянки цвинтаря та руйнуванням могил. Руйнівний вплив абразії відмічався у Березанському районі в 1,7 км на південь від с. Лугове, на півдні с. Рибаківка; в Очаківському районі в с. Чорноморка. У Херсонській області

абразії піддається берегова смуга Чорного моря та лиманів, довжиною понад 128,0 км, Азовського моря – 21,0 км, а переробкою берегів уражено близько 87% загальної довжини схилів Каховського водосховища [2].

Активна абразія берегової смуги відмічалась на ділянці узбережжя Чорного моря від смт Лазурне до с. Залізний Порт, морського узбережжя Азовського моря від м. Генічеськ до границі з Запорізькою областю (швидкість абразії була в межах середньо багаторічної і становила 0,68 м), на правому схилі Дніпровського лиману від с. Софіївка до с. Лупареве (берегова лінія 56,0 км, середня активність абразійного процесу), лівий схил Каховського водосховища (берегова лінія 210,0 км, швидкість абразії становила 0,5 м). У Білозерському районі, в 3,8 км на південь від с. Лупареве, на лівому схилі Дніпро-Бузького лиману продовжується руйнування ділянки плато, виникла загроза руйнування Хабловського маяку (середній) та цвинтаря. У Каланчацькому районі на півострові Хорли (Каркінітський залив) під загрозою руйнування цвинтар та порт. На інших ділянках прояву абразії під загрозою знаходяться орні землі. У межах Запорізької області під впливом абразії інтенсивно розмивається корінний береговий схил Азовського моря [2; 11,с.73] (рис. 2).

Найбільш інтенсивно абразія відбувалась на ділянці від південно-західної околиці села Степанівка Перша (бази відпочинку) до західного крила Ботієвської зсувної ділянки. Швидкість абразії в 2018 році становила 1,0-1,5 м/рік, сумарний абразійний відмив берегу склав 21,5 тис. м²/рік [6,с.16] .

Швидкість абразії берегів азовських кіс протягом 2018 року на окремих ділянках була різною. Найбільш інтенсивно відмивалися східні і південно-східні береги кіс, так [10]:

Федотова коса. Східний берег від села Степок на південь довжиною 4 км, довжина вимоїни за рік практично не збільшилась, подекуди, на момент обстеження, простежувалась акумуляція пляжних відкладів. В селі Степок місцевим населенням виконано будівництво берегоукріплювальної підпірної стінки та берегозахисних споруд, які сприяли збільшенню ширини пляжної смуги.

Обитічна коса. Протягом останніх років коса Обитічна, що на десятки кілометрів заходить в Азовське море, в результаті несприятливих кліматичних умов (особливо в осінньо-зимовий період) зазнає руйнації берегової лінії та вузьких ділянок коси.

Вирішення проблем, пов'язаних з активізацією ЕГП, укріплення берегів з метою запобігання подальшої ескалації екологічного лиха, подолання наслідків небезпечної екологічної ситуації, вирішення проблем захисту і збереження цінних природно-лікувальних ресурсів та рекреаційного потенціалу регіону можливе тільки за умови комплексного підходу на державному рівні з залученням можливостей місцевого рівня [9,с.142].

Література:

1. Альохіна Т.М., Куразєєва Л.В., Скворцов В.В. Сучасний седиментогенез Азовського моря: чинники та особливості. Геологія і корисні копалини Світового океану. 2019. № 2. С. 81-90.
2. Аналітичний огляд стану техногенної та природної безпеки в Україні за 2018 рік. URL: <https://www.dsns.gov.ua/ua/Analitichniy-oglyad-stanu-tehnogennoyi-ta-prirodnoyi-bezpeki-v-Ukrayini-za-2015-rik.html>

3. Даценко Л.М., Молодиченко В.В., Непша О.В. Північно-Західне Приазов'я: геологія, геоморфологія, геолого-геоморфологічні процеси, геоекологічний стан: монографія. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. 308 с.
4. Інформаційний щорічник щодо активізації небезпечних екзогенних геологічних процесів на території України за даними моніторингу ЕГП. Київ; Державна служба геології та надр України, 2018. 98 с.
5. Екзогенні геологічні процеси. URL: <http://www.geo.gov.ua/ekzogenni-geologichni-procesi/>
6. Непша О.В., Кожасва А.С. Геолого-геоморфологічна характеристика Ботієвської ділянки абразійно-зсувної ділянки північного узбережжя Азовського моря. Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. Матеріалів XXI Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 18 лютого 2019 р. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 21. С.16-22.
7. Непша О.В., Прохорова Л.А. Фактори, які визначають стабільність акумулятивних форм берегової зони Північного Приазов'я. Парадигматичні аспекти й дилеми розвитку науки та освіти: монографія / за ред.: Я. Ѓжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький. Конін – Ужгород – Мелітополь – Херсон – Кривий Ріг: Посвіт, 2019. С. 84-298.
8. Микула Д.В., Прохорова Л.А. Гравітаційні процеси в береговій зоні Новоазовського геологічного району. Сучасна наука: тенденції та перспективи : матеріали регіональної internet-конференції молодих учених (15-19 травня 2017 р.). Мелітополь, 2017. С 390-394.
9. Прохорова Л.А. Поширення небезпечних екзогенних геологічних процесів на території Запорізької області. Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії та практики: матеріали X міжнародної інтернет-конференції, (Мелітополь, 24-26 січня, 2018 року). Мелітополь: ТОВ «Колор Принт». С. 142-143.
10. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Запорізькій області у 2018 році. URL: <https://www.zoda.gov.ua/news/46809/regionalna-dopovid-pro-stan-navkolishnogo-prirodnogo-seredovisha-u-zaporizkiy-oblasti-u-2018-rotsi.html>
11. Сапун Т.О. Динамічний розвиток гравітаційних процесів берегової лінії Північного Приазов'я. Північне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті: матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2017. С. 73-76.